

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБ ЎҚУВЧИЛАРИДА ТОЛЕРАНТЛИК МАДАНИЯТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ОТА-ОНАЛАР ВА ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ РОЛИ

Рустемов А.Т.

*Чирчиқ давлат педагогика университети
Мактабгача таълим факультети ўқитувчиси*

Таянч сўзлар: толерантлик, оила, бола, мактаб, ўқитувчи.

Ключевые слова: толерантность, семья, ребенок, школа, учитель.

Key words: tolerance, family, child, school, teacher.

Кириш: Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 19 майдаги “Миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстлик алоқаларини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонига мувофиқ Республика байналмилал маданият маркази ва Ўзбекистон хорижий мамлакатлар билан дўстлик ва маданий-маърифий алоқалар жамиятлари кенгаши негизида Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Миллатлараро муносабатлар ва хорижий мамлакатлар билан дўстлик алоқалари кўмитаси ташкил этилди. Ҳозирда Кўмита қошида 138 та миллий маданий марказ фаолият юритади. Мазкур Кўмитанинг асосий вазифалари жамиятда миллатлараро ҳамжиҳатлик ва бағрикенгликни таъминлашга қаратилган давлат сиёсатини изчил амалга ошириш, дўстлик ва кўп миллатли ягона оила туйғуси муҳитини мустаҳкамлаш, ёшларни миллий ва умуминсоний қадриятларга ҳурмат руҳида тарбиялаш, мамлакатимизда яшовчи турли миллат ва элатлар вакилларининг ўзига хос миллий анъаналари ва урф-одатларини асраб-авайлаш, хорижий мамлакатларда давлатимизнинг тинчликсевар сиёсати, демократик ҳуқуқий давлат, кучли фуқаролик жамияти қуриш борасида Ўзбекистоннинг мақсад ва вазифаларини, шунингдек, бугунги кунда мамлакат ҳаётининг барча соҳаларида эришилаётган муваффақиятларни кенг тарғиб қилиш ва бошқалардан иборат.

Шу нуқтаи назардан толерантлик тарбияси ҳар бир оиладан бошланиши ва бу бугунги куннинг асосий масаласига айланиши керак. Толерантлик тарбияси биринчи навбатда оиладан бошланади. Оила ёш авлоднинг шахс сифатида шаклланишининг манбаидир. Бола учун оила бир томондан яшаш муҳити бўлса, иккинчи томондан тарбиявий муҳитдир.

Асосий қисм. Оилада нотўғри мулоқот ўқитувчиларни ҳам, ота-оналарни ҳам ташвишга соладиган кенг тарқалган муаммодир.

Оилада муносабатларнинг нотўғри шаклланиши ва унинг давомийлиги боланинг руҳиятига жиддий таъсир кўрсатишини ҳаётнинг бориши исботлайди. Замонавий олимлар оиладаги муносабатларни ота ва она ўртасидаги муносабатлар, ўрта авлод ва катта авлод ўртасидаги муносабатлар, ота-оналар ва болалар ўртасидаги муносабатлар деб ҳисоблашади.

Олимларнинг фикрига асосланиб, улар оилада ота-она ва фарзанд ўртасидаги муносабатлар турларини 4 турга бўладилар: диктат, опека, аралашмаслик ва ҳамкорлик.

«Диктат» - муносабати ота-оналарнинг талаб ва буйруғини биринчи ўринга қўяди. Шуннан келиб чиқиб Макаренко, агар талаб ҳурмат билан бирлаштирилмаса, бу болалар тарбиясига зарар етказиши ҳақида огоҳлантирган.

- Опека - диктатга қарши туриш, болага ҳаддан ташқари ғамхўрлик қилиш орқали еркинлик бермаслик, уни ўз-ўзидан қийинчиликларни енгишга ўргатмаслик бола тарбиясига ҳам зарарли.
- Аралашмаслик - бу турдаги муносабатлар болалар ва ота-оналар ўртасида ҳиссий илиқлик яратмайди, чунки тартиб-интизом талаблари ва нормалари амалга оширилмайди.
- Ҳамкорлик – идеал турдаги муносабатлар, болага бўлган муҳаббат, болани тушуниш ва ҳурмат қилиш талаблар бирлиги билан бирлаштирилган. Бу ерда диктат, опека, аралашмаслик ота-оналар ва болалар ўртасидаги муросасизликни кўрсатадиган муносабатлар турлари бўлса, ҳамкорлик, аксинча, толерантлик тарбияси учун энг мос муносабатлар тури ҳисобланади.

Оила болага одамлар билан мулоқот қилишда муҳим тажриба беради, у ерда у мулоқот қилишни, бошқаларни тинглашни ва уларнинг нуқтаи назарини ҳурмат қилишни, қариндошлари билан сабр-тоқатли бўлишни ўрганади. Ота-оналар толерантлик намунаси бўлиши керак. Толерантлик хулқ-атвор тажрибасини ўрганишда ота-оналар ва қариндошлар томонидан келтирилган мисоллар катта аҳамиятга ега. Болада толерантликни ша-

клантиришнинг енг муҳим омили - бу оилавий муносабатлар, ота-оналар ва қариндошлар ўртасидаги муомала услуби. [4]

Ўқитувчи ота-онани қайта тарбиялай олмайди, лекин у ота-она ва бола ўртасидаги муносабатларга таъсир кўрсатиши мумкин ва махсус иш асосида боланинг бошқаларга муносабатини тўғрилаш мумкин.

Болаларда толерантликни шакллантириш бўйича ўқитувчиларнинг ота-оналар билан ишлаши оилавий муносабатлар ва оилавий хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда амалга оширилади.

Толерантликни шакллантириш мураккаб жараёндир. Бу йерда ҳам мактаб психологи ва синф раҳбари ёрдам бера олмайди. Аввало, биз психолог ёрдамига мурожаат қилишимиз кераклиги аниқ. Яъни, инсоннинг бағрикенглик даражасини диагностика қилмасдан, уни шакллантириш ишини режалаштириш мумкин эмас. Шунинг учун психолог турли усуллар ёрдамида шахсий бағрикенгликнинг шаклланиш даражасини аниқлаши керак.

Хулоса. Толерантлик онги оёқ остида шаклланмайди. Умуман инсонда толерантликни шакллантириш учун у маънавий камолотнинг маълум босқичларини босиб ўтиши керак ва бу педагогик муаммодир. Шунинг учун ҳам охириги пайтларда мактабларда толерантлик ҳақида кўп гапирилмоқда. Чунки шахс у йерда тарбияланади ва шаклланади.

Мактаб асосий таълим муассасаларидан бири бўлсада, болаларда толерантлик фазилатларини шакллантириш имкониятлари жуда кам. Жамиятда болаларга муносабат бағрикенг, дея олмаймиз. Кўпгина тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, катталар болаларга кам еътибор беришади ва уларни тўлиқ тушунмайдилар. Мактаб болалар учун еркинлик ва бағрикенглик марказига айланиши керак. Толерантликни шакллантиришнинг ўта муҳим манбаи ўқитувчининг ўқувчи билан педагогик муносабатидир. Бу ерда ўқитувчи бу сифатнинг ҳар қандай вазиятда кўринишини таъминлайди.

Ўқувчиларни толерантликка ўргатиш ва тарбиялаш, уларнинг ҳаётий позициясини шакллантириш учун шахсга қаратилган ишлар олиб борилиши керак. Бу ўқувчилар ўртасида тарбиявий ишларни одамлар учун умумий қадриятларни шакллантиришга йўналтиришдан иборат: турли мафкуравий қарашлар, ижтимоий-иқтисодий шароитлар, сиёсат, маданият, диний еътиқодлар ва бағрикенглик. Фазилатли жамиятда таълим муассасаси ўқувчида бир-бирига, ота-онага ва атрофдагиларга ҳурматли муносабатда бўлиш, кексалар ва ёш болаларга ғамхўрлик қилиш, ёрдам кўрсатиш, табиат ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш каби фазилатларни шакллантириши керак.

Адабиётлар:

1. Шаяхметова М. Толеранттылықты қалыптастырудың кейбір педагогикалық мәселелері //Ұлт тағлымы – 2008.- N2.23-26 бет.
2. Жусанбаева, Г.Толеранттылық - өзара сыйласымдықты қалыптастыру құралы// Воспитание школьника=Оқушы тәрбиесі. - 2012. - № 10. - С. 2-5
3. Жұмабайұлы М. Педагогика. Алматы, 1992.
4. П.В.Степанов. Толерантный человек: как его воспитать? // Народное образование, №6, 2001.

РЕЗЮМЕ

Мақолада толерантлик тарбияси ҳар бир оиладан бошланиши ва бу бугунги куннинг асосий масаласи тўғрисида.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о том, что воспитание толерантности начинается с каждой семьи и это главный вопрос сегодняшнего дня.

SUMMARY

The article says that education of tolerance begins with every family and this is the main issue of today.